

clasei lor. Dar protestul împotriva stăpînirii turcești, înăsprită prin fanarioți, era o cauză a poporului întreg. (« Tirana împărăție » ne-a adus « în jugul robiei »; am ajuns « robi la robii Porții »; « turcii, oricînd voiesc, să preumblă prin țară, făcînd multe răutăți și luări în silă de orice »; ș.a.). Este semnificativă constatarea că unele măsuri preconizate de boieri duceau la dezvoltarea capitalismului, iar altele erau menite să întărească feudalitatea. Pe de o parte se prevedea libertatea comerțului (« Negociul să ne fie slobod, adecă din tot venitul ce agonisim din pămîntul nostru i din dobitoacele noastre și din alte mijloace de lucrări ce ne-am putea îndemăna, să nu fim popriți de nimeni a scoate peste granițe, în orice parte vom putea găsi folosul alișverisului nostru... »), precum și libertatea deschiderii de fabrici și a exploatării bogățiilor subsolului; pe de altă parte, memoriul preconiza privilegiu pentru tagma boierescă, scutire de dări, întărirea relațiilor iobăgiste și a dominației de clasă a boierimii. Se cerea dublarea numărului zilelor de clacă, de la 12 la 24, exprimîndu-se nemulțumirea că fanarioții au împuținat obligațiile țăranilor față de stăpînii moșilor, pentru a-i jefui ei (domnii fanarioți). În esență, prevederile memoriului însemnau un relativ progres în domeniul forțelor de producție și al economiei de mărfuri, dar reprezentau o intensificare evidentă a exploatării. Un stat feudal, în care puterea politică a boierimii trebuia să crească (divanul boieresc « închi-puiește domnia »), avea rostul să mențină cu forța relațiile de producție feudale.

Se știe că accentuarea decalajului între forțele și relațiile de producție (rămînerea în urmă a relațiilor, ce sînt devansate de forțe) este cauza fundamentală a destrămării unui mod de producție. Și iată că, în momentul istoric de care ne ocupăm, boierimea însăși accentua acest decalaj, săpînd și ea la groapa vechiului mod de producție. Căci boierii, ca să fie bogați și puternici, ar fi vrut să dea curs liber, în favoarea lor, dezvoltării forțelor de producție, după cum, în același scop, se sileau să păstreze și să lărgască vechile relații de exploatare. Prin aceasta nu făceau însă altceva decît să intensifice lupta de clasă, grăbind acțiunea legii social-economice care cere concordanță între relațiile de producție și caracterul forțelor de producție. Tocmai transformările cu caracter burghez, pe care le doreau boierii în folosul lor, vor aduce căderea clasei lor și pieirea feudalismului. Tocmai ei ridicau, în slujba propriilor interese, steagul ideii naționale, ce avea să contribuie la formarea națiunii burgheze.

De aceea, ni se pare că dă greș încercarea de a explica evenimentele prin existența a două grupe de mari boieri, aflați într-o opoziție clară: unii legați de feudalitate și încadrîndu-se fără echivoc în « forțele reacționare interne », iar alții (mai puțini), intrînd în « forțele progresului », pentru că « își dădeau seama... » și « voiau să se acomodeze... noului mod de producție ».

Nici noi nu susținem că marii boieri au fost toți la fel. Se înțelege de la sine că, luați individual, ei se diferențiau, în atitudinea lor politică și în felul de viață, și că numai o parte dintre ei au îmbrățișat ideea națională. Comerț făceau indivizii care aveau vitalitate, alții ilustrează decadența clasei. Dar toți erau prinși în relații bănești (« fără bani nimic nu se făcea sub fanarioți »¹) și nu se poate afirma că ar fi fost unii ostili dobîndirii de bani, deci schimbului de mărfuri. Alături de aceste diferențieri, sînt izbitoare, la 1821, ambiguitatea,

¹ Aricescu, *Istoria revoluțiunii romine de la 1821*, p. 101.